

Інтернет-комунікації посідають у цьому процесі центральне місце, трансформуючи традиційні механізми впливу та породжуючи нові загрози для індивідуальної та колективної свідомості. Саме це необхідно враховувати в сучасних дослідженнях для розвитку медіаграмотності та критичного мислення серед населення, що є ключовими чинниками для протистояння маніпуляціям у сучасному інформаційному середовищі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Зражевська Н. І. Теорія медіа та суспільства: навч. посіб. / Н. І. Зражевська. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2022. 198 с.
2. Городенко Л., Цимбаленко Є. Українські теоретики масової комунікації: огляд основних праць. *Current issues of mass communication*. 2023. Iss. 34. С. 18-41.
3. Потятиник Б. Медіа: ключі до розуміння. Західноукраїнський національний університет. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/36847/1/334.pdf>
4. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 «журналістика та інформація». Київ: Видавничий центр «Просвіта», 2008. 260 с.
5. Качинська К. А. Засоби Інтернет-комунікацій як важливий інструмент масової маніпуляції свідомістю. *Інформація і право*. 2016. № 4. С. 71-84.
6. Козирев М. П. Політична психологія: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 648 с.
7. Маніпуляція суспільною свідомістю: основні засоби. URL: <https://studies.in.ua/polit-men-shpora/2618-manpulyasya-susplnoyu-svdomstyu-osnovn-zasobi.html>
8. Биркович Т. І. Технології впливу на масову свідомість в умовах інформаційної гібридної війни: соціокультурний аспект. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2023. № 1. С. 9-14.
9. Механізми маніпулювання масовою свідомістю. URL: <https://learn.ztu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=224361>
10. Illusory truth effect. EBSCO. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/psychology/illusory-truth-effect>

REFERENCES

1. Zrazhevs'ka, N. I. (2022). *Teoriya media ta suspil'stva* [Media and Society Theory]: navch. posibn. K. Kyiv. un-t im. B. Hhrnichenska. 198 s. [in Ukrainian]
2. Horodenko, L., Tymbalenko, E. (2023) *Ukrayns'ki teoretyky masovoy komunikatsiy* [Ukrainian theorists of mass communication: a review of the main works]. *Current issues of mass communication*. Iss. 34. S. 18-41. [in Ukrainian]
3. Potyatynuk, B. (2025) *Media: klyuchi do rozumynnya* [Media: Keys to Understanding]. *Zakhidno-ukrayins'kyu natsional'nyu universitet* URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/36847/1/334.pdf> [in Ukrainian]

4. Rizun, V. V. (2008). *Teoriya masovoyi komunikatsiyi* [Mass communication theory]: pidruch. dlya stud. haluzi 0303 «Zhurnalistyka ta informachiya». Kyiv: Vydavnychyy tsentr «Prosvita». 260 s. [in Ukrainian]
5. Kachyns'ka, K. A. (2016) *Zasoby Internet-komunikatsyy yak vazhlyvy instrument masovoyi manipulyatsiyi svidomisty* [Internet communication tools as an important tool for mass manipulation of consciousness]. *Informatsiya i parvo*. № 4 S. 71-84. [in Ukrainian]
6. Kozryyev, M. P. (2018) *Politychna psykholohiya* [Political psychology]: navch. posibnyk. L'viv: L'vDUVS. 648 s. [in Ukrainian]
7. *Manipulyatsiya suspil'noyu svidomisty: osnovni zasoby* [Manipulation of public consciousness: basic tools]. URL: <https://studies.in.ua/polit-men-shpora/2618-manpulyasya-susplnoyu-svdomstyu-osnovn-zasobi.html> [in Ukrainian]
8. Byrkovych, T.I. (2023) *Tekhnolohiyi vplyvu na masovu svidomist' v umovakh informatsiyanoi hibrydnoyi viyny: sotsiokul'turnyy aspekt* [Technologies of influence on mass consciousness in the conditions of information hybrid warfare: socio-cultural aspect]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystestvtv:nauk.zhurnal*. № 1 S. 9-14. [in Ukrainian]
9. *Mekhanizmy manipulyuvannya masovoyu svidomisty (2025)* [Mechanisms of mass consciousness manipulation]. URL: <https://learn.ztu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=224361> [in Ukrainian]
10. Illusory truth effect. EBSCO. URL: <https://www.ebsco.com/research-starters/psychology/illusory-truth-effect> [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НАСТРАДІН Володимир – кандидат технічних наук, професор, професор кафедри професійної підготовки, документознавства та публічного управління Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.
Наукові інтереси: професійна підготовка фахівців з національної, інформаційної та кібербезпеки, системний аналіз, інформаційно-аналітична та управлінська діяльність.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NASTRADIN Volodymyr – Candidate of Technical Sciences, Professor, Professor of the Department of Professional Training, Document Studies and Public Administration of the Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University.
Scientific interests: professional training of specialists in national, information and cybersecurity, systems analysis, information and analytical and management activities.

*Стаття надійшла до редакції 18.10.2025 р.
 Стаття прийнята до друку 25.10.2025 р.*

УДК 373.3.091.33:37.015.31
 DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-221-527-534

БУЛГАКОВА Олена – доктор психологічних наук, професор, декан факультету дошкільної педагогіки та психології, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського»
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1750-0349>
 e-mail: Bugakova.OY@pdpu.edu.ua

ЗОРОЧКІНА Тетяна –

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової і спеціальної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6321-0852>
e-mail: zvezdochcina@vu.cdu.edu.ua

МОВЧАН Валентина –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8756-3727>
e-mail: valya_movchan_@vu.cdu.edu.ua

ЗДІР Дарина –

викладач кафедри початкової і спеціальної освіти
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4715-7025>
e-mail: zdir.daryna@vu.cdu.edu.ua

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Статтю присвячено теоретичному обґрунтуванню та експериментальній перевірці педагогічних умов реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи. Актуальність дослідження зумовлена сучасними трансформаціями системи початкової освіти в Україні, орієнтацією на компетентнісну модель навчання та необхідністю забезпечення активної суб'єктної позиції учнів відповідно до ідей Нової української школи. У статті уточнено сутність поняття діяльнісного підходу до навчання як методологічної основи організації освітнього процесу, спрямованої на формування в молодших школярів умінь діяти, самостійно здобувати знання, застосовувати їх у практичних ситуаціях, здійснювати самоконтроль і рефлексію результатів власної навчальної діяльності. На основі аналізу наукових джерел і нормативно-правових документів визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи: забезпечення агентності й активної позиції учнів з метою підвищення їх навчальної мотивації; цілеспрямоване та систематичне застосування сучасних технологій навчання, що відповідають засадам діяльнісного підходу; розвиток соціальних навичок і рефлексивних умінь молодших школярів у процесі спільної навчальної діяльності. Схарактеризовано організацію експериментального дослідження, яке охоплювало констатувальний і формувальний етапи. Визначено критерії, показники та рівні особистісного розвитку молодших школярів, здійснено діагностику їх сформованості. Результати формувального етапу експериментального дослідження засвідчили позитивну динаміку зростання рівнів особистісного розвитку молодших школярів експериментальної групи та підтвердили ефективність визначених педагогічних умов реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи.

Ключові слова: діяльнісний підхід, початкова школа, молодші школярі, технології навчання, особистісний розвиток учнів, активна навчальна діяльність.

BULHAKOVA Olena –

Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Dean of the Faculty of Preschool Pedagogy and Psychology,
Professor of the Department of Preschool Pedagogy
The state institution «South Ukrainian National
Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1750-0349>
e-mail: Bulgakova.OY@pdpu.edu.ua

ZOROCHKINA Tetiana –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department
of Primary and Special Education of
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6321-0852>
e-mail: zvezdochcina@vu.cdu.edu.ua

MOVCHAN Valentyna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Primary Education of
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8756-3727>
e-mail: valya_movchan_@vu.cdu.edu.ua

ZDIR Daryna –

Lecturer of the Department of Primary and Special Education of
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-4715-7025>
e-mail: zdir.daryna@vu.cdu.edu.ua

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE IMPLEMENTATION OF THE ACTIVITY-BASED APPROACH IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PRIMARY SCHOOL

The article is devoted to the theoretical substantiation and experimental verification of pedagogical conditions for the implementation of the activity-based approach in the educational process of primary school. The relevance of the study is обусловлена by contemporary transformations of the primary education system in Ukraine, its orientation toward a competence-based learning model, and the need to ensure an active learner agency in accordance with the ideas of the New Ukrainian School. The article clarifies the essence of the concept of the activity-based approach to learning as a methodological foundation for organizing the educational process aimed at developing in primary school pupils the ability to act, independently acquire knowledge, apply it in practical situations, and carry out self-control and reflection on the results of their own learning activities. Based on the analysis of scientific sources and regulatory documents, the pedagogical conditions for implementing the activity-based approach in the educational process of primary school are identified and theoretically substantiated: ensuring learner agency and an active position of pupils in order to enhance their learning motivation; purposeful and systematic application of modern teaching technologies consistent with the principles of the activity-based approach; and the development of social skills and reflective abilities of primary school pupils in the process of collaborative learning activities. The organization of the experimental study, which included the ascertaining and formative stages, is characterized. The criteria, indicators, and levels of personal development of primary school pupils are determined, and the diagnostics of their formation is carried out. The results of the formative stage of the experimental study demonstrate a positive dynamic in the growth of personal development levels among pupils in the experimental group and confirm the effectiveness of the defined pedagogical conditions for implementing the activity-based approach in the educational process of primary school.

Keywords: activity-based approach, primary school, primary school pupils, teaching technologies, pupils' personal development, active learning activity.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується переорієнтацією освітнього процесу на компетентнісну модель навчання, яка передбачає не лише засвоєння учнями системи знань, а й формування вмінь застосовувати їх, самостійно розв'язувати навчальні й життєві проблеми, діяти відповідально та усвідомлено. У цьому контексті особливої актуальності набуває діяльнісний підхід, який визначено методологічною основою реалізації ідей Нової української школи [7] та нормативно закріплено в Державному стандарті початкової освіти [3]. Початкова школа є ключовою ланкою у становленні особистості дитини, оскільки саме в цьому віці формуються основи навчальної мотивації, пізнавальної активності, самостійності, відповідальності та вміння вчитися впродовж життя. Реалізація діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи забезпечує активну позицію учня, залучення його до різних видів навчально-пізнавальної діяльності, набуття досвіду практичного застосування знань, розвиток критичного мислення, соціальних і комунікативних умінь. Водночас аналіз сучасної освітньої практики засвідчує наявність низки суперечностей між задекларованими вимогами щодо організації навчання на засадах діяльнісного підходу та реальним станом його впровадження. Це зумовлює необхідність наукового обґрунтування педагогічних умов, за яких діяльнісний підхід може бути реалізований системно й результативно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи широко представлена в наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених. Зокрема, Г. Бовсунівська та Т. Трохименко розглядають діяльнісний підхід як методологічну основу компетентнісно орієнтованого навчання, спрямованого на активну участь учнів у навчальній діяльності [1]. О. Рома акцентує увагу на можливостях його реалізації засобами сучасних освітніх технологій, зокрема LEGO-технологій, що забезпечують навчання через дію та моделювання [2]. У працях С. Доценко [4], Т. Молнар [9], О. Москаль [10] наголошується на значенні

активних та інтерактивних методів для розвитку пізнавальної самостійності, критичного мислення й соціальної компетентності молодших школярів. Зарубіжні дослідники Р. Паркер і Б. Томсон аналізують діяльнісний підхід у контексті активного, кооперативного та проєктного навчання [11]. Водночас, попри значну кількість наукових праць, проблема визначення й експериментальної перевірки педагогічних умов реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній педагогічній науці діяльнісний підхід розглядається як одна з провідних методологічних засад організації освітнього процесу, що забезпечує активну позицію здобувача освіти та спрямовує навчання на формування вмінь діяти, застосовувати набуті знання в практичних ситуаціях і самостійно здобувати новий досвід. Його впровадження зумовлене переходом від знаннєвої до компетентнісної моделі освіти, орієнтованої на розвиток особистості учня та підготовку його до успішної життєдіяльності. Відповідно діяльнісний підхід нормативно задекларовано в основних державних і концептуальних документах, що визначають стратегічні напрями розвитку освіти в Україні. Його положення відображено в Законі України «Про освіту» [5], Законі України «Про повну загальну середню освіту» [6], Державному стандарті початкової освіти [3] та Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [3], у яких наголошено на формуванні ключових компетентностей через активну навчально-пізнавальну діяльність учнів.

Теоретичні засади діяльнісного підходу ґрунтуються на положенні про те, що засвоєння знань є ефективним лише за умови включення учнів у різні види навчальної діяльності, у процесі якої вони не просто сприймають інформацію, а активно її осмислюють і застосовують. Науковець

Г. Пустовіт зазначає, що ключовим елементом діяльнісного підходу є навчальне завдання, виконання якого спрямоване на відкриття та засвоєння узагальнених способів дії, здатних застосовуватися в різних ситуаціях [12, с. 20]. Такий підхід сприяє розвитку самостійного мислення й уміння знаходити ефективні рішення. П. Копосов підкреслює, що діяльнісний підхід є найбільш продуктивним для реалізації ідей Нової української школи, оскільки передбачає внутрішнє прийняття учнями мети навчання, варіативність способів виконання завдань і добір засобів навчання з урахуванням індивідуальних можливостей школярів [8, с. 14–15]. Головним результатом діяльнісного навчання, зауважує дослідник, є не лише засвоєння знань, а й позитивні особистісні зміни учнів, що виявляються у зростанні мотивації та навчальної активності. Дослідниця Т. Молнар акцентує увагу на організації навчальної діяльності учнів у зоні найближчого розвитку, де школярі не отримують готових відповідей, а здійснюють спільний пошук шляхів розв'язання навчальних завдань разом з учителем [9, с. 78]. Т. Пушкарьова та О. Топузов розглядають діяльнісний підхід як такий, що забезпечує самостійне здобуття знань учнями та виконання повного комплексу універсальних навчальних дій, підвищуючи активність і відповідальність у навчальному процесі [13, с. 109; 13, с. 136]. С. Романюк наголошує на переорієнтації навчання з відтворення готової інформації на процес її здобуття та практичного застосування, а також на поетапному формуванні розумових дій і розвитку пізнавальної та комунікативної активності учнів [14, с. 115–116]. Науковці Р. Паркер та Б. Томсен вводять поняття агентності дитини, під яким розуміють можливість учнів здійснювати вибір, приймати рішення щодо власного навчання та нести відповідальність за його результати [11, с. 12]. Отже, діяльнісний підхід виступає цілісною методологічною основою організації освітнього процесу в початковій школі, що поєднує нормативні вимоги та сучасні наукові підходи до розвитку особистості учня. Його сутність полягає в організації освітнього процесу таким чином, щоб учень виступав активним суб'єктом навчання, а не пасивним споживачем знань. У центрі уваги перебуває навчальна діяльність школяра, що передбачає постановку навчальних завдань, усвідомлення мети діяльності, вибір способів її досягнення, виконання дій, самоконтроль і самооцінювання результатів.

Ефективна реалізація діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи потребує створення спеціальних педагогічних умов. У межах нашого дослідження педагогічні умови реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи розглядаємо як сукупність взаємопов'язаних організаційних, змістових, методичних і психолого-педагогічних чинників, цілеспрямовано створених у освітньому середовищі початкової школи, що забезпечують активне включення учнів у різні види навчально-пізнавальної діяльності, формування в них умінь

самостійно діяти, мислити, співпрацювати та застосовувати здобуті знання на практиці.

Перша педагогічна умова реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи – забезпечення активної позиції учнів для підвищення мотивації до навчання. Активна позиція школяра передбачає його усвідомлену участь у навчальній діяльності, готовність до пізнання, ініціативність, самостійність у виконанні завдань та відповідальність за результати власної роботи. За таких умов учень виступає не пасивним споживачем знань, а повноправним суб'єктом освітнього процесу. Реалізація цієї педагогічної умови безпосередньо пов'язана з формуванням позитивної навчальної мотивації, яка у молодшому шкільному віці значною мірою визначає успішність навчання. Залучення учнів до активних видів діяльності (дослідницьких, ігрових, проєктних, проблемно-пошукових) сприяє виникненню внутрішніх мотивів навчання, інтересу до пізнання та усвідомлення значущості здобутих знань. Важливим є створення таких навчальних ситуацій, у яких дитина має можливість роботи вибір, висловлювати власну думку, ставити запитання та знаходити способи розв'язання навчальних завдань [14]. Активна позиція учнів підтримується також через використання методів стимулювання пізнавальної діяльності, зокрема проблемних запитань, навчальних дискусій, рольових ігор, інтерактивних вправ, ситуацій успіху [16].

Другою педагогічною умовою визначено цілеспрямоване та систематичне застосування сучасних технологій навчання, що відповідають засадам діяльнісного підходу. Використання сучасних технологій дає змогу організувати навчання як цілеспрямовану діяльність, у межах якої учні не лише засвоюють навчальний матеріал, а й навчаються діяти, аналізувати, співпрацювати та приймати рішення. Реалізація цієї педагогічної умови передбачає системне, а не епізодичне використання різноманітних педагогічних технологій, що відповідають віковим особливостям молодших школярів і завданням Нової української школи. До таких технологій належать інтерактивні, ігрові, проєктні, проблемно-орієнтовані, дослідницькі та інформаційно-комунікаційні технології. Їх поєднання в освітньому процесі забезпечує різноманітність форм роботи, підвищує інтерес учнів до навчання та сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей. Систематичне використання сучасних технологій сприяє переходу від репродуктивних форм навчання до активних і продуктивних, у яких учні залучаються до виконання практичних завдань, моделювання навчальних ситуацій, розв'язання проблем та реалізації навчальних проєктів. Особливу роль відіграє використання цифрових освітніх технологій, які розширюють можливості візуалізації навчального матеріалу, організації зворотного зв'язку, індивідуалізації навчання та розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів [15, 16].

Третьою педагогічною умовою є розвиток соціальних навичок і рефлексивних умінь учнів у

процесі спільної діяльності, що виступає необхідною складовою реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи. Організація навчання на засадах співпраці передбачає активну взаємодію учнів між собою та з учителем, у ході якої формується досвід колективної діяльності, відповідальності за спільний результат і поваги до думки іншого. Саме у процесі спільної роботи створюються умови для розвитку соціальної компетентності молодших школярів, що є важливим чинником їх успішної соціалізації. Залучення учнів до парної та групової роботи сприяє формуванню комунікативних умінь, зокрема здатності слухати й розуміти співрозмовника, чітко й аргументовано висловлювати власні думки, ставити запитання та брати участь у спільному обговоренні. У процесі виконання спільних завдань школярі навчаються розподіляти ролі, узгоджувати дії, досягати домовленостей і приймати колективні рішення, що формує навички співпраці та взаємодопомоги. Така організація навчальної діяльності забезпечує позитивний психологічний клімат у класі та сприяє розвитку відповідального ставлення до виконання навчальних обов'язків [10, 21]. Важливим аспектом реалізації цієї педагогічної умови є систематичне залучення учнів до рефлексії власної діяльності через обговорення результатів роботи, самооцінювання та взаємооцінювання, викорис-

тання рефлексивних карток, схем або умовних позначень.

На нашу думку, реалізація діяльнісного підходу в початковій школі за дотримання окреслених педагогічних умов забезпечуватиме особистісний розвиток учнів, що проявлятиметься у підвищенні мотивації до навчання, розвитку когнітивних процесів та самостійності, здатності до співпраці та рефлексії. Для перевірки ефективності визначених педагогічних умов реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи було здійснено експериментальне дослідження на базі Одеської ліцею №81 Одеської міської ради. Дослідження організовано у два взаємопов'язані етапи: констатувальний і формувальний.

Перший етап – констатувальний. Оскільки, попередньо було встановлено, що ефективна реалізація діяльнісного підходу до навчання забезпечує особистісний розвиток молодших школярів, то у ході констатувального етапу визначено критерії та показники особистісного розвитку учнів (мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, емоційно-вольовий, соціально-комунікативний), схарактеризовано відповідні рівні їх сформованості (високий, середній, низький), дібрано діагностичний інструментарій і проведено діагностику серед учнів експериментальної та контрольної груп (рис. 1).

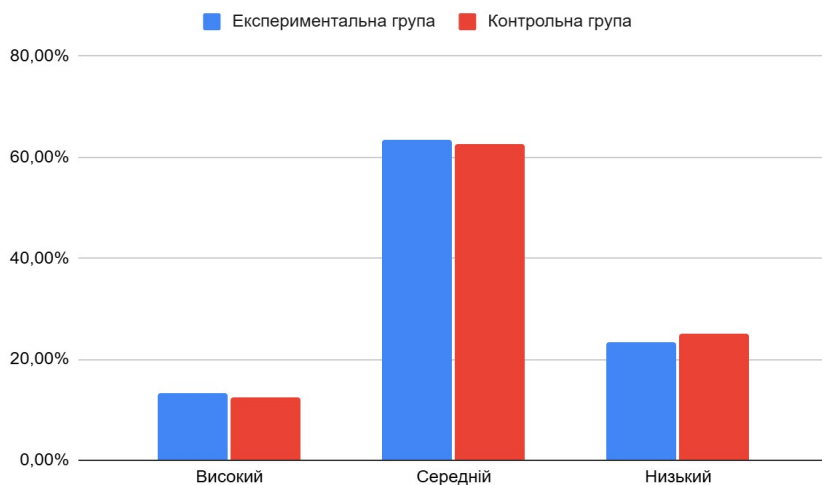

Рис. 1. Рівні особистісного розвитку молодших школярів в експериментальній та контрольній групах на констатувальному етапі експериментального дослідження.

Результати констатувального етапу експериментального дослідження засвідчили домінування середнього рівня особистісного розвитку молодших школярів у обох групах за всіма критеріями. Водночас наявність значної частки учнів із низьким рівнем (від 23,33 % до 25,00 %) підтвердила необхідність доцільність впровадження визначених педагогічних умов реалізації діяльнісного підходу на формувальному етапі експериментального дослідження.

Другий етап – формувальний – був спрямований на перевірку ефективності визначених педагогічних умов реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи. Формувальний етап реалізовувався в експериментальній групі (3-А клас, 30 учнів), тоді як у контрольній групі (3-Б клас, 32 учні) навчання

здійснювалося за традиційною методикою. Упровадження педагогічних умов відбувалося системно в межах уроків різних освітніх галузей і забезпечувало комплексну реалізацію діяльнісного підходу. Зокрема, було проведено такі уроки на засадах діяльнісного підходу: уроки української мови та читання «Узагальнення вивченого про дієслово», «Розрізняю частини мови за запитаннями», «Дослідження медіа «Дитячими шляхами Тараса Шевченка». Українська народна казка «Про Тараса Шевченка»; уроки математики «Ділення круглого числа на кругле. Розв'язування простих і складених задач» та урок-проект «У чому потреба людини оперувати трицифровими числами? Мій бюджет»; уроки з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» «Види транспорту», «Природа – частина навколишнього середовища.

Що зробила людина за зразком природи?»; урок з інтегрованого курсу «Дизайн і технології» «Подорож у країну LEGO».

Реалізація першої педагогічної умови – забезпечення агентності та активної позиції учнів – здійснювалася через залучення школярів до постановки навчальної мети, прогнозування результатів, вибору способів виконання завдань і прийняття рішень. Так, на уроках української мови учні самостійно формували висновки щодо мовних явищ; на уроках математики передбачали найзручніший спосіб обчислення та обґрунтовували власний вибір; під час уроку-проєкту «Мій бюджет» планували витрати й презентували результати власної діяльності, що сприяло формуванню внутрішньої мотивації та відповідальності за навчальний результат. Друга педагогічна умова – цілеспрямоване та систематичне застосування сучасних технологій навчання – реалізовувалася через інтерактивні, проблемно-орієнтовані, дослідницькі, проєктні, цифрові та LEGO-технології. На уроках української мови та читання застосовувалися групові форми роботи, технології критичного мислення, рольові та дискусійні вправи; на уроках математики – проблемні завдання, дослідницькі прийоми та проєктна діяльність; на уроках «Я

досліджую світ» – уроки-дослідження з моделюванням і висуванням гіпотез; на уроці «Дизайн і технології» – LEGO-технології, що забезпечували навчання через дію, конструювання й моделювання. Реалізація третьої педагогічної умови – розвиток соціальних навичок і рефлексивних умінь – здійснювалася через систематичну організацію парної та групової роботи, виконання спільних завдань, презентацію результатів і рефлексію навчальної діяльності. Учні навчалися співпрацювати, домовлятися, аргументувати власну позицію та оцінювати спільний результат.

З метою об'єктивної перевірки ефективності впроваджених педагогічних умов, було здійснено повторну діагностику рівнів особистісного розвитку учнів. Її проведення дало змогу виявити кількісні та якісні зміни в експериментальній і контрольній групах. Результати повторної діагностики підтвердили загальну позитивну динаміку в експериментальній групі. Частка учнів із високим рівнем особистісного розвитку зростає з 4 (13,33%) до 9 осіб (30,00%), тоді як кількість учнів із низьким рівнем зменшилася з 7 (23,33%) до 4 (13,33%). У контрольній групі змін не відбулося: високий рівень – 4 учні (12,50%), середній – 21 учень (65,63%), низький – 7 учнів (21,87%) (рисунком 2.12.).

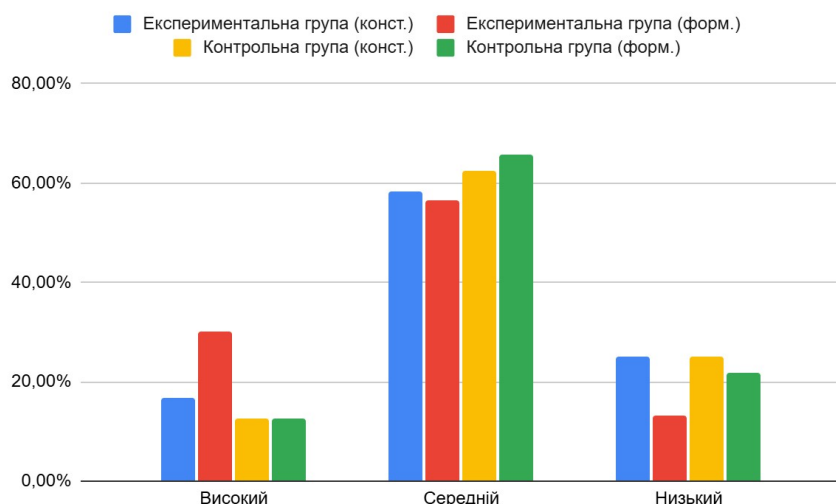

Рис. 2. Рівні особистісного розвитку молодших школярів в експериментальній та контрольній групах на констатувальному та формуальному етапах експериментального дослідження.

Таким чином, результати формуального етапу експериментального дослідження засвідчили, ефективність визначених педагогічних умов.

Висновки та перспективи подальших розвідок наперед. У статті обґрунтовано педагогічні умови реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи, а саме: забезпечення агентності та активної позиції учнів для підвищення мотивації до навчання; цілеспрямоване та систематичне застосування сучасних технологій навчання, що відповідають засадам діяльнісного підходу; розвиток соціальних навичок і рефлексивних умінь учнів у процесі спільної діяльності. Доведено, що комплексна реалізація зазначених педагогічних умов забезпечує активізацію навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів, сприяє зростанню їх навчальної мотивації, пізнавальної самостійності

та особистісного розвитку. Отримані результати підтверджують доцільність упровадження визначених педагогічних умов як необхідної передумови ефективної реалізації діяльнісного підходу в освітньому процесі початкової школи.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бовсунівська Г., Трохименко Т. Діяльнісний підхід як основа організації освітнього процесу в початковій школі. *Житомирщина педагогічна*. 2022. № 2(26).
2. Гра по-новому, навчання по-іншому : методичний посібник / упоряд. О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с.
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://surl.li/xzdieo>
4. Доценко С. О. Реалізація системно-діяльнісного підходу на уроках математики. *Педагогіка та психологія*. Харків, 2016. Вип. 55. С. 52-63.

5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-19 (із змінами 2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

6. Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX від 16 січня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

7. Концепція Нової української школи, 2018. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia>.

8. Копосов П. Г. Нова українська школа: дидактичні особливості організації навчально-ігрової діяльності учнів 1–2 класів : навч.-метод. посіб. Харків : Вид-во «Фабула», 2021. 160 с.

9. Молнар Т. Діяльнісний підхід до організації навчального процесу в початковій школі. *Молодь і ринок*. 2016. № 1 (132). С. 76-79.

10. Москаль О. В. Діяльнісний підхід як основа організації освітнього процесу в початковій школі : навч.-метод. посібн. К., 2019. 20 с.

11. Паркер Р., Томсен Б. Діяльнісний підхід у школі. Біллунд : LEGO Fonder, 2019. 75 с.

12. Пустовіт Г. Концептуальні засади модернізації змісту сучасної позашкільної освіти і виховання учнів. *Рідна школа*. 2010. № 10. С. 19-23.

13. Пушкарьова Т.О., Топузов О.М. Інтегративно-діяльнісна педагогіка : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2019. 304

14. Романюк С. Комунікативно-діяльнісний підхід до навчання української мови у початковій школі. Міжнародна науково-практична конференція «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (Суми, 3 грудня 2014 р.): у 4 ч. Суми, 2014. Ч.2. С. 115-118.

15. Чайка В. М., Шишак А. М. Діджиталізація початкової освіти: проблеми і перспективи. *Педагогічний альманах*: збірник наукових праць. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2021. Вип. 50. С. 38-47.

16. 7 стратегій для успішної реалізації діяльнісного підходу до навчання учнів. URL : <https://naurok.com.ua/post/7-strategyi-dlya-uspishno-realizaci-diyalnisnogo-pidhodu-do-navchannya-uchniv>

REFERENCES

1. Bovsunivska, H., & Trokhymenko, T. (2022). Diialnisnyi pidkhd yak osnova orhanizatsii osvithno protsesu v pochatkovii shkoli [Activity-based approach as the basis for organizing the educational process in primary school]. *Zhytomyrshchyna pedahohichna*. 2(26). [in Ukrainian]

2. Roma, O. (Ed.). (2018). Hra po-novomu, navchannya po-inshomu [Play differently, learn differently]. The LEGO Foundation. 44 p. [in Ukrainian].

3. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity. (2018). State Standard of Primary Education. Retrieved from: <https://surl.li/xzdieo> [in Ukrainian]

4. Dotsenko, S. O. (2016). Realizatsiia systemno-diialnisnogo pidkhodu na urokakh matematyky [Implementation of the system-activity approach in mathematics lessons]. *Pedahohika ta psykholohiia*. 55. 52-63. Kharkiv [in Ukrainian]

5. Zakon Ukrainy "Pro osvitu". (2017). Law of Ukraine «On Education» (No. 2145-VIII, as amended). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian]

6. Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» (2020). Law of Ukraine «On Complete General Secondary Education» (No. 463-IX). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian]

7. Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly. (2018). Concept of the New Ukrainian School. Retrieved from: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia> [in Ukrainian]

8. Kopusov, P. H. (2021). Nova ukrainska shkola: dydaktychni osoblyvosti orhanizatsii navchalno-ihrovoi diialnosti uchniv 1-2 klasiv [New Ukrainian School: didactic features of organizing educational and game activities of pupils in grades 1-2]. Kharkiv: Fabula. 160 p. [in Ukrainian]

9. Molnar, T. (2016). Diialnisnyi pidkhd do orhanizatsii navchalno protsesu v pochatkovii shkoli [Activity-based approach to organizing the educational process in primary school]. *Molod i rynek*. 1(132). 76-79 [in Ukrainian]

10. Moskal, O. V. (2019). Diialnisnyi pidkhd yak osnova orhanizatsii osvithno protsesu v pochatkovii shkoli [Activity-based approach as the basis for organizing the educational process in primary school]. *Teaching manual*. 20 p. [in Ukrainian]

11. Parker, R., & Thomsen, B. (2019). Diialnisnyi pidkhd u shkoli [Activity-based approach in school]. Billund: LEGO Foundation. 75 p. [in Ukrainian]

12. Pustovit, H. (2010). Kontseptualni zasady modernizatsii zmistu suchasnoi pozashkilnoi osvity i vykhovannia uchniv [Conceptual foundations of modernizing the content of contemporary extracurricular education]. *Ridna shkola*. 10. 19-23 [in Ukrainian]

13. Pushkarova, T. O., & Topuzov, O. M. (2019). Intehrativno-diialnisna pedahohika [Integrative activity-based pedagogy]. Kyiv: Pedahohichna dumka. 304 p. [in Ukrainian]

14. Romaniuk, S. (2014). Komunikativno-diialnisnyi pidkhd do navchannya ukrainskoi movy u pochatkovii shkoli [Communicative-activity approach to teaching the Ukrainian language in primary school]. In *Educational innovations: philosophy, psychology, pedagogy*. Sumy. 2. 115-118. [in Ukrainian]

15. Chaika, V. M., & Shyshak, A. M. (2021). Didzhytalizatsiia pochatkovoi osvity: problemy i perspektyvy [Digitalization of primary education: problems and prospects]. *Pedahohichniy almanakh*. 50. 38-47. Kherson [in Ukrainian]

16. 7 stratehiia dlia uspishnoi realizatsii diialnisnogo pidkhodu do navchannya uchniv. (n.d.). Seven strategies for successful implementation of the activity-based approach. Retrieved from: <https://naurok.com.ua/post/7-strategyi-dlya-uspishno-realizaci-diyalnisnogo-pidhodu-do-navchannya-uchniv> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

БУЛГАКОВА Олена – доктор психологічних наук, професор, декан факультету дошкільної педагогіки та психології, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

ЗОРОЧКІНА Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової і спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

МОВЧАН Валентина – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

ЗДІР Дарина – викладач кафедри початкової і спеціальної освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

BULHAKOVA Olena – Doctor of Psychological Sciences, Professor, Dean of the Faculty of Preschool Pedagogy and Psychology, Professor of the Department of Preschool Pedagogy The state institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky».

Scientific interests: professional training of future primary school teachers.

ZOROCHKINA Tetiana – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Primary and Special Education of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

Scientific interests: professional training of future primary school teachers.

MOCHAN Valentyna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Primary Education of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

Scientific interests: professional training of future primary school teachers.

ZDIR Daryna – Lecturer of the Department of Primary and Special Education of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

Scientific interests: professional training of future primary school teachers.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2025 р.

Стаття прийнята до друку 25.10.2025 р.

УДК 61:378.147.091:004]:614.253

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-221-534-538

ЗАДОРОЖНА Ольга –

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри міжкультурної комунікації та перекладу

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1308-4333>

e-mail: olga.zadorozhna@lnu.edu.ua

РОЛЬ КЕЙС-МЕТОДУ ТА СИМУЛЯЦІЙ У РОЗВИТКУ ГУМАНІСТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто роль кейс-методу та симуляцій у розвитку гуманістичних компетентностей у медичній освіті. Актуальність теми зумовлена сучасними вимогами до підготовки майбутніх лікарів, яка повинна забезпечувати не лише формування клінічних знань і практичних умінь, а й розвиток емпатії, комунікативної готовності, саморефлексії, професійної поведінки та пацієнт-орієнтованого мислення. У центрі дослідження перебуває проблема пошуку таких педагогічних підходів, які б поєднували професійну підготовку з гуманістичним виміром медичної освіти та створювали умови для цілісного професійного становлення майбутнього лікаря. Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі кейс-методу та симуляцій у розвитку гуманістичних компетентностей у медичній освіті та з'ясування їхнього педагогічного потенціалу у формуванні емпатії, комунікативних умінь, саморефлексії, професійної поведінки й пацієнт-орієнтованого мислення. Матеріалом дослідження стали сучасні наукові праці, присвячені кейс-методу, симуляційному навчанню, симульованим та віртуальним пацієнтам, розвитку емпатії, комунікативної компетентності та гуманістичній підготовці у медичній освіті. У роботі використано методи аналізу, порівняння, узагальнення, систематизації та синтезу наукових джерел. Установлено, що кейс-метод і симуляції є важливими педагогічними засобами розвитку гуманістичних компетентностей, оскільки сприяють не лише засвоєнню клінічних знань, а й формуванню емпатійної поведінки, навичок професійної комунікації, самопізнання та рефлексії. З'ясовано, що симуляційні підходи створюють безпечне освітнє середовище для відпрацювання складної комунікації та розвитку впевненості у взаємодії з пацієнтом, тоді як кейс-метод забезпечує поєднання клінічного мислення з професійною інтерпретацією ситуації, критичним аналізом і ціннісно орієнтованим прийняттям рішень. Узагальнено, що найбільшої ефективності у розвитку гуманістичних компетентностей можна досягти за умови поєднання кейс-методу, симуляцій, нарративного підходу та інтеграції різних форматів навчання в єдине педагогічно виважене освітнє середовище. Зроблено висновок, що кейс-метод і симуляції доцільно розглядати як дієві інструменти гуманістично орієнтованої медичної освіти, що здатні підтримувати формування не лише професійної компетентності, а й етичного, комунікативного та пацієнт-орієнтованого виміру лікарської діяльності.

Ключові слова: кейс-метод; симуляційне навчання; гуманістичні компетентності; медична освіта; емпатія; професійна комунікація; пацієнт-орієнтованість; майбутні лікарі.

ZADOROZHNA Olga –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Intercultural Communication and Translation

of the Ivan Franko National University of Lviv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1308-4333>

e-mail: olga.zadorozhna@lnu.edu.ua

THE ROLE OF THE CASE METHOD AND SIMULATIONS IN THE DEVELOPMENT OF HUMANISTIC COMPETENCIES IN MEDICAL EDUCATION

The article examines the role of the case method and simulations in the development of humanistic competencies in medical education. The relevance of the topic is determined by contemporary requirements for the training of future physicians, which should ensure not only the formation of clinical knowledge and practical skills, but also the development of empathy, communicative readiness, self-reflection, professional behaviour, and patient-centred thinking. The study focuses on the problem of identifying pedagogical approaches that combine professional training with the humanistic dimension of medical education and create conditions for the holistic professional development of future physicians. The aim of the article is to provide a theoretical substantiation of the role of the case method and simulations in the development of humanistic competencies in medical education and to determine their pedagogical potential in fostering empathy, communication skills, self-reflection, professional behaviour, and patient-centred thinking. The materials of the study include contemporary scholarly works devoted to the case method, simulation-based learning, simulated and virtual patients, the development of empathy, communicative competence, and humanistic training in medical education. The study is based on the methods of analysis, comparison, generalization, systematization, and synthesis of scientific sources. It has been established that the case method and simulations are important pedagogical tools for the development of humanistic competencies, as they contribute not only to the acquisition of clinical knowledge, but also to the formation of empathic behaviour, professional communication skills, self-knowledge, and reflection. It has been found that simulation-based approaches create a safe educational environment for practising complex communication and developing confidence in patient interaction, whereas the case method ensures the integration of clinical thinking with professional interpretation of situations, critical analysis, and value-oriented decision-making. The generalized findings indicate that the highest effectiveness in the development of humanistic competencies can be achieved through the combination of the case method, simulations, the narrative approach, and the integration of different instructional formats into a unified and pedagogically balanced educational environment. It is concluded that the case method and simulations should be regarded as effective